

378.147(082)
Т 78

МОН України
Криворізький ДПУ
Індустріально-педагогічний факультет

**ТРУДОВА ТА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МОЛОДІ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

**Збірник наукових праць
Випуск 8**

**м. Кривий Ріг
2007**

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В сучасних умовах ринкових відносин і появі ринку праці значно підвищуються вимоги до підготовки фахівців з вищою освітою. Йдеться про вироблення у майбутніх працівників таких рис особистості, які б свідчили про їх готовність до самостійної пізнавальної діяльності. Виникає потреба сформувати демократичний тип викладання, що означає творчу співдружність студента і викладача, підвищення особистої відповідальності самого студента за результати навчання. На досягнення цієї мети має бути спрямована і система організації самостійної роботи студентів.

Метою данної статті є висвітлення методичних основ та умов ефективно організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах.

Організація самостійної роботи повинна активно впливати на характер навчального процесу, систематизувати роботу студента упродовж усього семестру. Вона має охоплювати опрацювання ними матеріалів лекцій і семінарів, формування у студентів навичок конспектування, використання професійного та термінологічного практикуму, складання опорних конспектів, письмовий самоконтроль, огляд психолого-педагогічної літератури, виконання ними самостійних різнорівневих проблемних та практичних завдань.

У навчально-виховній роботі ВНЗ має домінувати орієнтація на процеси самоорганізації й самореалізації кожного студента. Усвідомлення суті та закономірності самостійної пізнавальної діяльності, оволодіння високим рівнем ефективності її організації – один із шляхів удосконалення процесу навчання і розвитку особистості. Відомо, що у процесі цілеспрямованої й систематичної самостійної діяльності студенти набувають досвід самостійної роботи.

У педагогічній літературі розкриваються різні класифікації типів і видів самостійної роботи студентів. За дидактичною метою можна виділити чотири типи самостійної роботи.

Перший тип спрямований на формування у студентів умінь

виявляти у зовнішньому плані те, що від них вимагається, на основі заданого їм алгоритму діяльності та посилань на роботу, яка передбачає певні умови виконання завдань. Пізнавальна діяльність студентів полягає у тому, що вони повинні усвідомити об'єкт певної галузі знань при повторному сприйманні інформації про нього або дій з ним. Як самостійну роботу цього типу найчастіше використовують домашні завдання, що передбачають опрацювання підручника, конспекту лекцій та ін. Спільним для самостійних робіт першого типу є те, що у всіх завданнях повинен бути представлений спосіб його виконання за безпосередньо зазначеними умовами в окремій інструкції.

Другий тип передбачає формування „знань-копій” і знань, що дозволяють розв'язувати типові завдання. Пізнавальна діяльність студентів при цьому полягає у відтворенні або частковому реконструюванні, зміні структури і змісту засвоєної раніше навчальної інформації. Це передбачає необхідність здійснення аналізу певного об'єкта, пошук різних шляхів виконання завдання, визначення пайбільш доцільних з них або послідовного виділення логічно розташованих способів його розв'язання. До самостійних робіт такого характеру можна віднести певні етапи проведення лабораторних і практичних занять, написання курсових робіт, а також виконання спеціально підготовлених домашніх завдань з приписом алгоритмічного характеру. Особливість робіт цього типу полягає в тому, що при визначенні завдання для самостійної роботи необхідно обґрунтувати загальну мету, шляхи і методи його розв'язання.

Третій тип роботи спрямовано на формування у студентів знань, що є основою для розв'язання нетипових завдань. Пізнавальна діяльність студентів при виконанні таких завдань полягає у накопиченні і прояві у зовнішньому плані нового для них досвіду діяльності на базі раніше засвоєного формалізованого типу. Це досягається шляхом перенесення знань, умінь і навичок в інші умови діяльності. Виконання завдання цього типу передбачає визначення та формулювання мети, обґрунтування конкретних завдань розв'язання поставленої проблеми. Такий підхід завжди виходить за межі минулого формалізованого досвіду і вимагає від студентів варіювання умов діяльності, розгляду засвоєної раніше навчальної інформації під новим кутом зору, використання її у нетипових ситуаціях. Самостійні роботи третього типу повинні висувати вимоги аналізу незнайомих навчальних ситуацій і генерування суб'єктивно нової інформації. Типовими для самостійної роботи третього напрямку є курсові, кваліфікаційні і дипломні роботи.

Четвертий тип передбачає створення передумов для творчої діяльності студентів. Їх пізнавальна діяльність при виконанні цих робіт

полягає у глибокому проникненні в сутність об'єкта, що вивчається, встановленні нових зв'язків і стосунків, необхідних для обґрунтування нових проблем, ідей, генерування нової інформації. Цей тип самостійних робіт реалізується, як правило, при виконанні завдань науково-дослідного характеру, включаючи курсові, кваліфікаційні і дипломні роботи.

Більшість тих, хто вступає до вищого навчального закладу, недостатньо володіє методами і прийомами самостійного дослідження, не завжди знає всі можливі засоби здійснення самостійної пізнавальної діяльності. Їм доводиться засвоювати нові елементи культури і технології розумової праці. Без навичок самостійної роботи, без стійкого прагнення до постійного поповнення, оновлення і вдосконалення знань у процесі самостійної роботи навчання у вищому закладі освіти значно уповільнюється або й зовсім унеможливується.

У процесі самостійної пізнавальної діяльності студент має навчитися виділяти пізнавальне завдання, добирати способи його розв'язання, здійснювати операції самоконтролю за грамотністю виконання поставлених завдань, удосконалювати методи творчого використання знань. Формування умінь і навичок самостійної роботи студентів може відбуватись не лише на свідомій, а й на інтуїтивній основі. Вихідною базою для правильної організації діяльності слугує усвідомлене розуміння цілей, завдань, форм, методів та засобів роботи, свідомий контроль за процесом і результатами власної діяльності. Зміст та види завдань для неї досить обмежені і трактуються неоднозначно. Це пов'язано з тим, що раніше мова йшла про організацію, методичку та методичне забезпечення самостійної роботи студентів під час аудиторних занять, а сьогодні центр уваги перемістився на самостійну роботу студентів в позааудиторний час. Проте сьогодні час видачі завдань з різних дисциплін та їх обсяг неузгоджені, що призводить до нерівномірності завантаження або перевантаження студентів. Причини тому є різні: виконані студентами завдання часто з різних причин залишаються не проконтрольованими; нехтується необхідність у стимулюванні самостійної навчальної діяльності студентів; безсистемно розробляються та застосовуються завдання для самостійної роботи; відсутня різноманітність їх змісту і форм контролю; теоретичні розробки з питань управління самостійною роботою студентів не конкретизують шляхів розв'язання проблем, які виникають при безпосередньому їх впровадженні у навчальний процес.

Результатом такого стану є: недостатній рівень знань з питань, винесених на самостійну роботу; невміння студентів якісно та ефективно самостійно працювати; порушення норм бюджету часу і погіршення фізичного здоров'я студентів; обмеження можливостей їх всебічного

розвитку; неефективне використання часу викладачами, що обмежує їх можливості стосовно підвищення свого професійного рівня та заняття власною науковою роботою.

Самостійна робота – важливий компонент науково-дослідної роботи студентів, яка сприяє формуванню їх творчого мислення, розвиває їх інтелект. Вона включає різні аспекти діяльності: це і підготовка лекцій, семінарських та лабораторних занять тощо.

При підготовці до семінарських та лабораторних занять необхідно, щоб студент був заздалегідь ознайомлений із планом заняття, необхідними видами роботи на ньому, а також знав тематику рефератів чи доповідей, які виносяться для обговорення на занятті. Працюючи над рефератом чи доповіддю, студент повинен проявити власну ініціативу та самостійність при виборі психолого-педагогічних наукових джерел, проведенні спостережень, та інших методів дослідження, у складанні плану реферату (доповіді) та їх оформлення. Це необхідно не тільки для вміння самостійно працювати з науковими джерелами, а й для розвитку психологічної культури та мовлення студентської молоді. Самостійна робота студента передбачає їх уміння володіти різними методами дослідження.

Підготовка та написання рефератів чи доповідей виступає важливою формою самостійної роботи студентів. Перш ніж розпочати написання реферату або доповіді, студенту варто виконати таку роботу: дібрати до теми необхідну літературу та глибоко її вивчити; продумати та скласти детальний план роботи; осмислити правильність та сформулювати основні положення, що висувуються для обговорення; зіставити факти, які розглядаються в науковій літературі (виділити їх спільне та відмінне), узагальнити науковий матеріал у відповідності зі складеним планом реферату або доповіді; підготувати необхідні до роботи ілюстрації, вміло використовувати власні спостереження і досвід.

У практиці вищої школи широко використовуються колоквіуми та контрольні роботи як форми перевірки самостійної роботи студентів із теоретичних курсів. Найкращий спосіб проводити колоквіуми в кінці кожного розділу курсу, а особливо з тих тем, які не розглядалися на семінарських і лабораторних заняттях, але є предметом самостійного опрацювання. Колоквіуми, як правило, проводить той викладач, який читає лекційний курс. Кожен студент до колоквіуму повинен самостійно вивчити рекомендовану літературу та підготувати відповіді на питання, які виносяться на колоквіум.

Контрольні роботи проводяться викладачем протягом семестру як форма поточного контролю знань студентів. Все це сприяє розвитку

навичок науково-дослідної роботи студентів, необхідної для формування їх творчого потенціалу, становленню кваліфікованих фахівців у різних галузях народного господарства.

Отже, підготовка спеціалістів вищої кваліфікації має бути спрямована на формування їх здатності до самостійної творчої діяльності. Ця робота повинна носити систематичний, а не епізодичний характер. Процес навчання має організовуватися так, щоб самостійна діяльність студента реалізувалася на всіх етапах: під час аудиторних занять (потокових та групових), у позааудиторний час, коли студент веде науково-дослідницьку роботу, виконує домашні завдання, працює над контрольними та курсовими роботами, працює з підручником і таке ін.

Успішне формування досвіду самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів можливе за таких умов:

- забезпечення оптимального поєднання аудиторної та позааудиторної роботи;
- застосування новітніх технологій організації самостійної пізнавальної, наукової та виробничої діяльності студентів;
- врахування специфіки вивчення навчальних дисциплін;
- стимулювання самостійної роботи.

Використана література

1. Алексюк Л.Н., Аюрзанайн А.А., Пидкасистый П.И. и др. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения: Учебное пособие для слушателей ФПК. – Киев, 1993. – 336 с.

2. Кузьминський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 486 с.